

*Є. В. Школяр, кандидат психологічних наук, О. М. Дячкова,
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ФОРМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДСНС УКРАЇНИ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Психологічна підготовка особового складу оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (ОРСЦЗ) чітко регламентована законодавчими й нормативно-правовими документами ДСНС України, зокрема: настановою з організації професійної підготовки та післядипломної освіти осіб рядового й начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту; положенням про організацію службової підготовки особового складу органів і підрозділів цивільного захисту; інструкцією з організації психологічного забезпечення службової діяльності аварійно-рятувальних служб та ін.

Згідно з «Положенням про організацію службової підготовки осіб рядового і начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту», затвердженим Наказом МНС України № 601 від 01.09.2009, психологічна підготовка особового складу органів і підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту відбувається для формування, підтримки й розвитку психологічної готовності особового складу до професійної діяльності в складних та екстремальних ситуаціях [1].

Формування, підтримка й розвиток психологічної готовності особового складу ОРСЦЗ до професійної діяльності в складних та екстремальних ситуаціях, на думку О. Тімченка, О. Охременко, В. Лефтерова, М. Мар'їна, А. Столяренка та інших [2] орієнтована на професійний розвиток важливих психологічних рис (професійної пам'яті, спостережливості, мислення, сміливості, рішучості, відчуття колективізму і взаємодопомоги), удосконалення фізичних рис (сили, витривалості, уміння долати перешкоди, здатності переносити тривалі фізичні і психологічні навантаження), а також формування вміння володіти собою та вольовими властивостями. Так, психологічна підготовка фахівця ОРСЦЗ структурно поділена на загальну, спеціальну й цільову.

Загальна психологічна підготовка – це діяльність керівників, командирів (начальників) із формування в особового складу почуття патріотизму, професійної активності, готовності до самопожертвування, емпатії тощо. Вона передбачає озброєння особового складу ОРСЦЗ необхідними психологічними знаннями й формування психологічної

готовності до виконання професійних завдань. Загальної психологічної підготовки досягають шляхом отримання особистістю знань, зокрема професійно-психологічних; формування уявлень про ефективні дії щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і характеру впливу негативних факторів на психіку людини; формування в особового складу позитивної спрямованості та мотивації до досягнення успіху.

Спеціальна психологічна підготовка прогнозує формування в особового складу ОРСЦЗ психологічної готовності та стійкості до конкретних видів аварійно-рятувальних й інших нагальних робіт. Таку підготовку реалізують шляхом формування високої емоційно-вольової стійкості в процесі навчання та під час проведення спеціальних психофізичних тренувань.

Цільова психологічна підготовка – це діяльність керівників із формування в особового складу ОРСЦЗ рис, що сприяють виконанню поставлених конкретних завдань. Відбувається шляхом формування позитивного психічного стану; індивідуальної підготовки кожної особистості щодо усвідомлених і професійних дій в умовах надзвичайних ситуацій; формування психологічної адаптації до надзвичайних ситуацій тощо.

На думку більшості сучасних науковців І. Вачков, В. Лефтеров, Л. Мороз, Я. Овсяннікова, Ю. Швалб, Т. Яценко та інші, одним із найбільш ефективних способів впливу на особистість є соціально-психологічний тренінг. Соціально-психологічний тренінг – активна форма групової роботи, що містить запланований комплекс дій, спрямований на модифікацію знань, умінь і навичок суб'єкта для досягнення ефективного виконання діяльності або для саморозвитку особистості.

Тренінг створює основу спрямованого психологічного впливу на особистість, дає змогу вивчити і змінити поведінкові стереотипи, деструктивні форми поведінки та отримати позитивні результати в руслі формування особистості. З огляду на це розроблено професійно-психологічний тренінг «Психологічна готовність до професійної діяльності майбутнього фахівця оперативно-рятувальної служби цивільного захисту», який спрямований на подолання труднощів майбутньої професійної діяльності.

Тренінг призначений для курсантів четвертого курсу навчання. До основних завдань тренінгу належать:

- 1) мотивування учасників тренінгу до розвитку знань, умінь і навичок для підвищення ефективності професійної діяльності та формування прагнення до успіху й професійного зростання.
- 2) оволодіння навичками комунікативної компетентності та психологічного впливу на оточення;
- 3) розвиток професійних психологічних рис особистості (ініціативність і рішучість в ухваленні рішень, активність та наполегливість у виконанні завдань, креативність, дисциплінованість тощо);

- 4) формування пізнавальних властивостей (розвиток професійної пам'яті);
- 5) опанування способів регуляції емоційних станів, формування вольової сфери особистості, готовності до діяльності в екстремальних умовах.

Тренінгові заняття розбиті на чотири тематичних блоки. Тема першого блоку: «Мотивація до професійної діяльності ОРСЦЗ». Сформований мотиваційний компонент психологічної готовності до професійної діяльності фахівця ОРСЦЗ сприяє усвідомленню змісту власної діяльності, формуванню прагнення досягти цілей організації й отримувати високі результати. розвинути бажання досягти професійного успіху (мотивація досягнення успіху).

Тема другого блоку: «Комунікативна компетентність фахівця ОРСЦЗ». Оволодіння вміннями налагоджувати психологічний контакт із різними верствами населення – важлива професійна необхідність фахівця ОРСЦЗ і складник інтелектуально-когнітивного компонента психологічної готовності до професійної діяльності фахівця ОРСЦЗ.

Третій блок занять: «Психологічні та пізнавальні риси особистості фахівця ОРСЦЗ». Формування пізнавальних рис як складників інтелектуально-когнітивного компонента психологічної готовності до професійної діяльності допоможе фахівцеві ОРСЦЗ виконувати завдання за умов дефіциту часу, необхідності ухвалення самостійних і відповідальних рішень в екстремальних умовах.

Тема четвертого блоку занять: «Емоційно-вольова стійкість фахівця ОРСЦЗ». Регуляторний компонент у психологічній готовності фахівця ОРСЦЗ відіграє провідну роль у зв'язку з тим, що воля як його складова частина сприяє цілеспрямованості, концентрації уваги, систематичності й плановності мислення тощо. Недолік вольових психологічних рис може призвести до того, що людина буде ставити перед собою несуттєві життєві цілі, виявляти млявість у діяльності, замість адекватної самокритичності вдаватися до недоречних докорів сумління.

За результатами дослідження ефективності тренінгової програми з'ясовано, що вона позитивно сприймається учасниками тренінгу й зумовлює бажання працювати за такою формою підготовки. Також зафіксовано сприятливий вплив програми на формування інтересу до професії, мотивації досягнення успіху й покращення професійних знань, умінь і навичок; розвиток таких психологічних рис особистості, як упевненість у власних здібностях й можливостях, ініціативність та рішучість в ухваленні рішень, активність і наполегливість у виконанні завдань, відповідальність, комунікативність; формування психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних умовах завдяки підвищенню рівня емоційної стійкості та стійкості до стресу, покращення механізмів адаптації до діяльності в умовах надзвичайної ситуації. Підсумовано, що запропонований психологічний тренінг покращує творчу

активність курсантів, зміст професійного навчання, особливість навчальної взаємодії, формує адекватну самооцінку здібностей і можливостей професійного-психологічного розвитку курсантів четвертого курсу навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ МНС України від 01.09.2009 № 601 «Положення про організацію службової підготовки осіб рядового і начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту». – К. : МНС України, 2009. – 127 с. – (Нормативний документ МНС України. Наказ).

2. Лефтеров, В. О. Психотренінгові технології у системі професійної підготовки працівників ризиконебезпечних професій / В. О. Лефтеров // Проблеми екстремальної та кризової психології : збірник наукових праць. – Харків : УЦЗУ, 2007. – Вип. 3. – Ч. 1. – С. 361–368.

UDC 336.13

*V. S. Chuban, Candidate of Economic Sciences, associate professor,
O. S. Alekseeva, Candidate of Technical Sciences, associate professor,
Cherkasy State Institute of Fire Safety named after Heroes of Chornobyl
National University of Civil Defense of Ukraine*

THE PECULIARITIES OF THE BUDGET FINANCING OF THE STATE EMERGENCY SERVICE OF UKRAINE

Under conditions of political transformations in Ukraine, which are characterized by the changeability and indefiniteness of the factors of external environment, the significance of the efficient functioning of national security, defense and law enforcement agencies, in particular The State Emergency Service of Ukraine (SES of Ukraine) has grown.

The SES of Ukraine belongs to the executive authorities and provides the realization of the state policy in the sphere of civil defense, population and territories protection in emergency situations, prevention of emergencies, emergency recovery, rescue works, fire fighting, fire and anthropogenic safety, search-and-rescue activity, non-industrial accidents prevention and hydrometeorological services as well. Provision of population and territories protection against emergencies and prevention of emergencies are closely associated with the socioeconomic processes in society. Year by year there is the increase of material damage due to emergencies with life and health hazards.

It is not surprising that there is a direct interest in the reduction of the emergencies risks and their effects. The achievement of this aim is a very acute and complex socioeconomic task which can't be realized without proper